

ВІДГУК

офіційної опонентки

докторки педагогічних наук, професорки

Рідей Наталії Михайлівни

на дисертацію Черненка Олександра Володимировича

«Підготовка майбутнього викладача до управління якістю освітніми

проектами у закладах вищої освіти»,

подану на здобуття наукового ступеня

доктора педагогічних наук

за спеціальністю 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти

Актуальність теми наукової роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами.

Системна трансформація вищої освіти України, зумовлена євроінтеграційним курсом держави, вимогами Болонського процесу та реаліями воєнного стану, актуалізує потребу в науково-педагогічних працівниках нового типу – здатних не лише транслювати знання, а й управляти освітніми ініціативами як повноцінними проектами, прогнозувати освітні результати та забезпечувати належну якість освітнього процесу в закладах вищої освіти. Руйнування понад 370 об'єктів науково-освітньої інфраструктури внаслідок збройної агресії, масштабний перехід до дистанційних і змішаних форм навчання, стрімка цифровізація та усталений запит роботодавців на проектно-орієнтовані компетентності випускників – усе це робить проблему підготовки майбутнього викладача до управління якістю освітніми проектами однією з найбільш затребуваних у сучасній педагогічній науці.

Викладене засвідчує наукову актуальність і суспільну значущість дисертаційного дослідження О. В. Черненка, предметом якого обрано теоретичні та практичні засади підготовки майбутнього викладача до управління якістю освітніми проектами в закладах вищої освіти.

Дисертаційне дослідження виконано в межах науково-дослідної теми кафедри педагогіки та менеджменту освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (нині – кафедра освітніх наук Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка) «Соціально-професійне становлення особистості» (реєстраційний № 0116U003481). Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка (протокол № 2 від 09 жовтня 2023 р.).

Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.

У результаті проведеного дослідження здобувачем:

- проаналізовано науково-теоретичні засади управління якістю освітніми проектами у вищій школі та уточнено понятійно-категоріальний апарат дослідження;

- досліджено вітчизняний і зарубіжний досвід підготовки викладачів до управління якістю освітніх проєктів та визначено пріоритетні напрями його адаптації до умов вітчизняної вищої освіти;
- обґрунтовано концептуальні засади підготовки майбутніх викладачів до управління якістю освітніми проєктами у закладах вищої освіти;
- розроблено й теоретично обґрунтовано структурно-функціональну модель системи підготовки майбутнього викладача до управління якістю освітніми проєктами у закладах вищої освіти;
- визначено й обґрунтовано організаційно-педагогічні умови формування готовності майбутнього викладача до управління якістю освітніми проєктами;
- експериментально перевірено ефективність системи підготовки майбутнього викладача до управління якістю освітніми проєктами в закладах вищої освіти.

Нові факти, одержані здобувачем.

У дослідженні *вперше* розроблено, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено систему підготовки майбутнього викладача до управління якістю освітніми проєктами в закладах вищої освіти, що інтегрує релятивістський підхід, принципи Quality 4.0 та проєктно-орієнтоване навчання й структурована за взаємопов'язаними блоками (цільовим, змістовим, процесуальним, технологічним та діагностично-результативним); запропоновано авторську концепцію інтегративної конвергенції якості вищої освіти, згідно з якою ефективне управління якістю передбачає гармонізацію міжнародних стандартів із локальними інституційними та культурними особливостями через адаптивну трансформацію й крос-культурний діалог, структуровану на стратегічному, тактичному та операційному рівнях; визначено та обґрунтовано чотирикомпонентну структуру готовності майбутнього викладача (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційний, рефлексивний компоненти) та відповідну трирівневу шкалу її оцінювання; визначено й обґрунтовано організаційно-педагогічні умови такої підготовки.

Уточнено понятійно-категоріальний апарат дослідження – авторські дефініції «освітнього проєкту» (у вузькому та широкому розумінні), «управління якістю освітніми проєктами» та «готовності майбутнього викладача до управління якістю освітніми проєктами»; класифікацію освітніх проєктів; склад і зміст семи інтегрованих управлінських компетентностей майбутнього викладача у сфері проєктного менеджменту (проєктно-управлінської, комунікативної, аналітико-дослідницької, креативно-інноваційної, з управління персоналом, із забезпечення якості та з управління ресурсами).

Дістали подальшого розвитку порівняльний аналіз систем підготовки педагогічних кадрів до управління якістю освітніх проєктів у закладах вищої освіти Австрії, Великої Британії, Франції, Німеччини, Нідерландів, США та України; теоретичні підходи до використання академічної мобільності (зокрема в дистанційному та гібридному форматах) як інструменту розвитку крос-культурних управлінських компетентностей в умовах воєнного стану;

обґрунтування ролі цифрових технологій та ІКТ-платформ (штучний інтелект, VR/AR-технології, Canvas, Moodle) у формуванні готовності майбутніх викладачів.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Основні наукові положення, концептуальні та методологічні підходи, висновки, представлені в дисертації О. В. Черненка, є достатньо обґрунтованими й базуються на ґрунтовному аналізі праць вітчизняних і зарубіжних учених. Логічно сформульовано мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, які узгоджуються з темою роботи. Методологічну основу дослідження становить комплекс взаємодоповнювальних підходів – системного, компетентнісного, релятивістського, діяльнісного, особистісно-орієнтованого та порівняльно-педагогічного, що забезпечує цілісність наукового пошуку. Достовірність одержаних результатів забезпечено коректним застосуванням комплексу теоретичних, емпіричних і статистичних методів. Зокрема, перевірку нормальності розподілу даних здійснено за критерієм Шапіро–Вілка, статистичну значущість відмінностей між контрольною та експериментальною групами – за t-критерієм Стьюдента, розмір ефекту оцінено за Cohen's d, а зв'язки між проектно-орієнтованими методами навчання й рівнем сформованості готовності встановлено кореляційним (коефіцієнт Пірсона) та регресійним (коефіцієнт детермінації) аналізом. Аналіз тексту дисертації, анотації та змісту публікацій дає підстави для висновку про наукову достовірність викладених автором результатів.

Значення для науки і практики отриманих автором результатів.

Дисертаційна робота О. В. Черненка містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати у сукупності розв'язують актуальну наукову проблему підготовки майбутнього викладача до управління якістю освітніми проектами в закладах вищої освіти.

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації.

Практичне значення одержаних результатів не викликає сумнівів. Розроблені в дослідженні система підготовки майбутнього викладача до управління якістю освітніми проектами, навчально-методичні рекомендації, три спеціалізовані модульні курси («Управління освітніми проектами в ЗВО», «Системи забезпечення якості освіти», «Моніторинг та оцінювання якості освітніх проектів») і комплексна діагностика готовності з валідованим інструментарієм можуть бути безпосередньо впроваджені в закладах вищої освіти України. Матеріали дослідження доцільно використовувати для вдосконалення навчальних планів і програм підготовки викладачів на рівні магістратури за спеціальністю А1 «Освітні науки»; розробки навчально-методичних посібників і освітніх курсів із проектного менеджменту та управління якістю в освіті.

Оцінка змісту та завершеності дисертації.

Структура дисертації є науково виваженою та логічно вибудованою. Зміст дослідження відповідає його меті й поставленим завданням. Робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (усього 535 найменувань, з них 142 – іноземними мовами) та 15 додатків. Загальний обсяг роботи становить 607 сторінок, із них 481 сторінка основного тексту. Робота містить 30 таблиць та 9 рисунків.

У *вступі* обґрунтовано актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими програмами, планами і темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження; обґрунтовано концептуальні, методологічні та теоретичні засади дослідження; сформульовано гіпотезу; окреслено методи дослідження; розкрито наукову новизну, практичне значення одержаних результатів та подано відомості про впровадження результатів наукового пошуку; схарактеризовано особистий внесок автора у роботах, опублікованих у співавторстві; подано відомості про апробацію результатів дослідження; наведено структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі – *«Теоретичні засади управління якістю освіти»* – здобувачем здійснено теоретичний аналіз філософських, психолого-педагогічних та управлінських підходів до проблеми якості вищої освіти, розкрито еволюцію та інтерпретації основних поняття якості, охарактеризовано нормативно-правове забезпечення системи управління якістю освіти, обґрунтовано релятивістський підхід до дослідження систем забезпечення якості та системний підхід до взаємозв'язку їхніх компонентів.

Принагідно відзначимо представлену чітку авторську позицію щодо розгляду потенціалу релятивістського підходу як методологічного інструментарію дослідження систем управління якістю освіти. Автором доведено, що цей підхід дає змогу аналізувати моделі забезпечення якості не як нормативно уніфіковані структури, а як контекстуально обумовлені системи, що формуються під впливом культурних, інституційних, соціальних та управлінських особливостей конкретних національних освітніх просторів. Порівняльний аналіз досвіду Фінляндії, Нідерландів, Австрії та України підтвердив, що ефективність систем забезпечення якості корелює з мірою узгодженості між зовнішніми стандартами (зокрема ESG) і внутрішніми управлінськими традиціями освітніх інституцій.

Завдяки продуманим орієнтирам у роботі розроблено авторську концепцію інтегративної конвергенції якості вищої освіти, згідно з якою ефективно управління якістю передбачає гармонізацію універсальних міжнародних стандартів з локальними інституційними й культурними особливостями через адаптивну трансформацію, крос-культурний діалог та системне впровадження педагогічних інновацій. Запропоновану модель інтеграційної взаємодії компонентів системи забезпечення якості структуровано на трьох рівнях: стратегічному (визначення цілей, формування культури якості), тактичному (реалізація конкретних механізмів і процедур) та операційному (моніторинг, оцінювання та коригування).

У другому розділі – *«Зарубіжний досвід управління якістю освітніми проектами»* – уточнено й систематизовано понятійний апарат дослідження, здійснено компаративний аналіз сучасних міжнародних стандартів та практик управління якістю освітніми проектами, розкрито місце управління освітніми проектами в системі професійної підготовки фахівців, схарактеризовано особливості підготовки викладачів до управління якістю освітніх проектів у зарубіжних ЗВО та визначено можливості адаптації цього досвіду до умов вітчизняної вищої освіти.

Слід відзначити, що на рівні дефінітивного аналізу здобувач демонструє глибоку ерудованість та багатогранність науково-педагогічного мислення при обґрунтуванні терміносистеми дослідження: «освітній проєкт», «управління якістю освітніми проектами», «готовність майбутнього викладача до управління якістю освітніми проектами».

Заслуговують схвалення визначені пріоритетні напрями адаптації зарубіжного досвіду до умов вітчизняної педагогічної освіти: упровадження децентралізованих моделей управління проектним навчанням з наданням ЗВО ширшої автономії; інтеграцію сучасних ІКТ (штучний інтелект, платформи дистанційного навчання, VR/AR-технології) у повний цикл освітніх проєктів; активне залучення стейкхолдерів до планування, реалізації та оцінювання якості освітніх ініціатив; розширення програм міжнародної академічної мобільності; упровадження стандартів ISO 21001, ISO 29993 та принципів ESG. Сформульовано авторські організаційно-методичні рекомендації щодо вдосконалення системи управління якістю освітніх проєктів у ЗВО.

Імпонує логіка викладу матеріалу в третьому розділі – *«Концептуальні засади професійної підготовки майбутніх викладачів у ЗВО»*, де здобувачем обґрунтовано методологічні підходи до підготовки майбутніх викладачів до управління якістю освітніми проектами у ЗВО, розкрито еволюцію управління проектами як наукової дисципліни, схарактеризовано сучасні методи та інформаційні технології підвищення якості діяльності викладачів ЗВО в умовах воєнного стану, обґрунтовано концептуальні засади професійної підготовки майбутніх викладачів до управління якістю освітніми проектами, обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх викладачів до управління якістю освітніми проектами у ЗВО.

У фокусі особливої дослідницької уваги здобувача – методологічні підходи як орієнтири досліджуваної проблеми (системний, компетентнісний, релятивістський, діяльнісний, особистісно-орієнтований та порівняльно-педагогічний).

Схвалюємо позицію здобувача щодо обґрунтування педагогічних умов професійної підготовки майбутніх викладачів до управління якістю освітніми проектами у ЗВО: а) формування мотивації та професійної зацікавленості студентів у якісному виконанні освітніх проєктів; б) забезпечення міждисциплінарної інтеграції педагогічних знань, умінь, навичок, професійних якостей за допомогою інтерактивних методів навчання; в) впровадження та широке використання сучасних інформаційно-

комунікаційних технологій в освітньому процесі; г) забезпечення творчого підходу та можливості для професійного саморозвитку майбутніх викладачів в рамках групової науково-дослідницької роботи.

Четвертий розділ – *«Теоретичні засади формування готовності майбутнього викладача до управління якістю освітніми проектами»* містить належну аргументацію щодо обґрунтування ролі проектного навчання у професійній підготовці майбутніх викладачів.

Заслуговує на увагу і схвалення представлена чітка авторська система підготовки майбутніх викладачів до управління якістю освітніми проектами у ЗВО, що являє собою цілісну інноваційну педагогічну систему, яка забезпечує комплексне вирішення проблеми формування готовності у майбутніх викладачів до управління якістю освітніми проектами.

Оригінальним, на нашу думку, є модельне уявлення здобувача про досліджуваний процес, що унаочнює систему підготовки майбутніх викладачів до управління якістю освітніми проектами у ЗВО як цілісну архітектуру, структурні елементи (блоки) якої (цільовий, змістовий, процесуальний, технологічний та діагностично-результативний) мають власне функційне призначення, взаємовплив, перебувають у тісній взаємодії та спрямовані на досягнення поставленої мети й завдань.

Заслуговує схвалення реалізований автором алгоритм проведення дослідницько-пошукової роботи у п'ятому розділі – *«Експериментальна перевірка ефективності системи підготовки майбутнього викладача до управління якістю освітніми проектами»*, де розкрито організацію та методи експериментального педагогічного дослідження, представлено результати перевірки ефективності системи підготовки майбутнього викладача до управління якістю освітніми проектами, обґрунтовано навчально-методичні рекомендації щодо вдосконалення професійної підготовки майбутнього викладача до управління якістю освітніми проектами.

Заслуговує схвалення детальний опис процедури їх проведення, оцінювання та обрахунку результатів. Вірогідність отриманих результатів забезпечена методологічною обґрунтованістю вихідних позицій, використанням комплексу методів, адекватних його предмету, меті і завданням, пролонгованим характером дослідницько-експериментальної роботи, репрезентативністю обсягу вибірки і статистичною значущістю експериментальних даних; позитивними наслідками впровадження результатів дослідження в процес підготовки майбутніх викладачів до управління якістю освітніми проектами.

Результати формувального етапу експерименту підтвердили правомірність й ефективність розробленої системи та запропонованих педагогічних умов підготовки майбутніх викладачів до управління якістю освітніми проектами у ЗВО, послугувавши підставою для висновку, що мети дослідження досягнуто, сформульовані завдання виконано, гіпотезу верифіковано.

Варто акцентувати увагу на тому, що в межах дефінітивного дискурсу здобувач експлікує високу епістемологічну рефлексію та поліаспектність

науково-педагогічних висновків під час обґрунтування навчально-методичні рекомендації щодо вдосконалення професійної підготовки майбутніх викладачів до управління якістю освітніми проєктами у ЗВО.

Висновки до розділів і загальні висновки є логічними, аргументованими, відповідають поставленій меті та завданням дослідження і узагальнюють його результати.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Загалом позитивно оцінюючи наукове й практичне значення дисертаційної роботи, висловимо окремі зауваження та побажання дискусійного характеру:

1. У першому розділі релятивістський підхід обґрунтовано як методологічне підґрунтя авторської концепції інтегративної конвергенції; водночас доцільно було б чіткіше розмежувати релятивізм як інструмент контекстуального аналізу та методологічний еkleктизм, показавши, що контекстуальна варіативність систем якості не заперечує універсальних критеріїв забезпечення якості освіти.
2. У другому розділі автор слушно зауважує, що провідні моделі забезпечення якості (TQM, ISO 9001, EFQM, Kaizen) запозичено з корпоративного менеджменту й вони лише частково враховують педагогічну природу освітніх процесів; бажано було б конкретніше окреслити, які елементи цих моделей потребують адаптації до специфіки вищої школи, а які є непридатними для прямого перенесення.
3. У другому розділі ґрунтовно схарактеризовано зарубіжний досвід підготовки викладачів до управління якістю освітніми проєктами (Австрія, Велика Британія, Франція, Німеччина, Італія, Кіпр, США), проте бажано було б повніше систематизувати спільні та відмінні риси відповідних національних моделей в узагальненому вигляді.
4. У дисертації здобувач переважно зосереджується на підготовці майбутніх викладачів до управління якістю освітніми проєктами у закладах вищої освіти на другому (магістерському) рівні вищої освіти, водночас перспективним убачається окреслення механізмів поширення розробленої системи на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти.
5. В описі констатувального етапу експерименту (п'ятий розділ) доцільно було б докладніше схарактеризувати процедуру валідації діагностичного інструментарію (анкет і тестів), застосованого для визначення рівнів сформованості готовності майбутніх викладачів до управління якістю освітніми проєктами у закладах вищої освіти.

Висловлені зауваження не впливають на загальне позитивне враження від дисертації та не знижують її наукової й практичної цінності.

Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових працях. Результати дисертаційної роботи висвітлено у 23 наукових працях, що відображають основні результати дослідження (18 – одноосібних): з них 5 статей у наукових виданнях, що входять до баз Web of Science Core Collection та/або Scopus, 16 статей у наукових виданнях, унесених до Переліку наукових фахових видань України, та 2 розділи в колективних монографіях.

У 25 працях додатково відображено наукові результати докторської дисертації, з них 15 тез у матеріалах науково-практичних конференцій і 10 праць в інших виданнях. Аналіз змісту публікацій дає підстави констатувати, що наукові положення, висновки та рекомендації, одержані в результаті дослідження, викладено в друкованих працях достатньо повно.

Ідентичність змісту анотації та основних положень дисертації.

Структурна побудова, зміст і висновки, викладені в анотації дисертації, повністю відображають основні положення роботи. Анотацію подано українською, англійською мовами; ключові слова та наукова новизна узгоджуються з текстом дисертації.

Оцінка мови і стилю викладення матеріалу дисертації.

Дисертацію викладено українською мовою. Структура роботи та стиль її подання відповідають чинним вимогам. Виклад матеріалу є логічним, послідовним і науково коректним. У тексті дисертації відсутні текстові запозичення без посилання на джерело.

Відповідність змісту дисертації спеціальності, з якої вона подається до захисту. Зміст дисертаційної роботи відповідає предметній галузі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

Аналіз дисертації, реферату та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дисертаційна робота «Підготовка майбутнього викладача до управління якістю освітніми проектами у закладах вищої освіти» є самостійною, завершеною науковою роботою, відповідає пп. 7, 8, 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук» (Постанова Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197 «Деякі питання присудження (позбавлення) наукових ступенів»), а її автор, Черненко Олександр Володимирович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційна опонентка –

докторка педагогічних наук, професорка,
завідувачка кафедри менеджменту та інноваційних технологій
соціокультурної діяльності, економіки і маркетингу
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова

